

معاونت پژوهش و فناوری دانشگاه اراک

تأسیس شرکت دانش بنیان

تهیه شده در مدیریت فناوری، کارآفرینی و تجاری سازی

<http://research.araku.ac.ir/web/etr>

خردادماه ۱۴۰۰

(ویرایش ۱)

مقدمه

در اقتصادی که بر پایه‌ی دانش شکل گرفته باشد، سرمایه‌ای که بیشترین ارزش افزوده را ایجاد می‌کند، نیروی انسانی توانمند و دارای دانش است. در این اقتصاد، مزیت رقابتی با کسانی است که زودتر از بقیه یاد می‌گیرند و به ابزار دانش مجهز هستند. بزرگترین مزیت دانشگاه‌ها و موسسات آموزشی و پژوهشی، بهره‌مندی از نیروی انسانی آموزش‌دیده و حرکت در مدار علم و دانش است.

افزایش جمعیت فارغ‌التحصیلان جویای کار، علاقه‌مندی اعضای هیئت علمی به تحقق اهداف علمی و اقتصادی (گسترش و کاربرد اختراع و نوآوری) و تجاری‌سازی نتایج تحقیقات و نیز توجه بیش از پیش دانشگاه‌ها به تأثیرگذاری در جامعه، شرایطی را مهیا کرده است تا اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها بتوانند با تأسیس شرکت‌های دانش‌بنیان خصوصی یا تعاونی، علاوه بر ایجاد ظرفیتی برای حل مشکلات جامعه در عمل، فرصتی برای اشتغال‌زایی فارغ‌التحصیلان دست‌پرورده‌ی خود فراهم آورند. هر چند که رسالت یک عضو هیئت علمی، کارآفرینی نیست اما جامعه همواره انتظار دارد تا دانشگاهیان نسبت به مشکلات و معضلات کشور، حساس بوده و با اینکه وظایف گسترده‌ی دیگری نیز دارند، در این حوزه نیز فعال باشند.

با اینکه ورود اعضای هیئت علمی به این عرصه، نقاط قوت و ضعف متعددی دارد اما با این فرض که مسیر مذکور موجب ارزش‌آفرینی برای جامعه شده و اعضای هیئت علمی نیز مشتاق به ورود به آن باشند، نبود راهنماهای لازم و اقدامات اشتباه، می‌تواند موجب نارضایتی و سرخوردگی شده و این فرآیند را با شکست مواجه نماید.

نوشتار پیش‌رو بر اساس قوانین و مقررات و نیز تجربیات به دست آمده در این زمینه تهیه و تدوین شده است. در ادامه، با هماهنگی‌هایی که با دانشکده‌ها و گروه‌های آموزشی دانشگاه صورت می‌پذیرد، جلسات متعددی با اعضای محترم هیئت علمی برگزار خواهد شد تا چنانچه ابهاماتی در این خصوص وجود دارد، برطرف شده و شاهد رشد و بالندگی بیش از پیش دانشگاه اراک، در عرصه‌ی پژوهش و فناوری باشیم.

فهرست مطالب

- ۴-۱ شرکت دانش بنیان چیست؟ ۴
- ۴-۲ هدف شکل گیری و ترغیب افراد به تأسیس شرکت های دانش بنیان چه بوده است؟ ۴
- ۴-۳ کارکرد شرکت دانش بنیان چیست؟ ۴
- ۴-۴ چگونه شرکت دانش بنیان تأسیس می شود؟ ۵
- ۵-۵ شرکت دانش بنیان چه مزایایی دارد؟ ۵
- ۶-۶ شرکت های دانش بنیان چه انواعی دارند؟ ۶
- ۶-۷ چه محصولی دانش بنیان است؟ ۶
- ۷-۸ مهمترین نکات در تأسیس یک شرکت توسط اعضای هیئت علمی چیست؟ ۷
- ۸-۹ مراجع و منابع ۸

۱- شرکت دانش بنیان چیست؟

عنوان شرکت دانش بنیان، یک اصطلاح غلط و مصطلح است. اصولاً شرکت‌ها دارای مجموعه‌ای از محصولات و خدمات هستند که محصولات آن‌ها در صورت دارا بودن شرایط لازم و پس از ارزیابی توسط کارگروه ارزیابی و تشخیص صلاحیت دانش بنیان، به عنوان محصول دانش بنیان مطرح می‌شوند. هر شرکتی می‌تواند یک یا چند محصول دانش بنیان داشته باشد و در صورتی که دارای حداقل یک محصول دانش بنیان باشد به عنوان شرکت دانش بنیان مطرح می‌شود. بر اساس "آیین نامه تشخیص شرکت‌ها و موسسات دانش بنیان" مصوب کارگروه ارزیابی و تشخیص صلاحیت شرکت‌ها و موسسات دانش بنیان و نظارت بر اجرا، یکی از شرط‌های لازم برای شرکت‌های تولید کننده و دانش بنیان، تولید کالاهای دانش بنیان می‌باشد.

۲- هدف شکل‌گیری و ترغیب افراد به تأسیس شرکت‌های دانش بنیان چه بوده است؟

طبق آیین‌نامه مصوب، شرکت‌های دانش بنیان با اهدافی چون ترغیب اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها و واحدهای پژوهشی برای فعالیت‌های بیشتر در رفع نیاز جامعه و امکان افزایش درآمد اعضای هیئت علمی، تجاری‌سازی یافته‌های پژوهشی، افزایش درآمدهای اختصاصی دانشگاه‌ها و واحدهای پژوهشی شکل گرفته‌اند.

۳- کارکرد شرکت دانش بنیان چیست؟

شرکت دانش بنیان به نوعی در نقش واسطه میان ایده و فناوری هستند. یعنی در این گونه شرکت‌ها، ایده‌های نو و قابل پیاده‌سازی علمی توسط پژوهشگران و قشر علمی و دانشگاهی، در مسیر تبدیل به فناوری‌های کاربردی و سطح بالا به کار گرفته می‌شود. از آنجایی که دارایی‌های اصلی این شرکت‌ها از نوع معنوی، فکری و غیرملموس است، یکی از دغدغه‌های این شرکت‌ها، حفاظت از دارایی‌های فکری و حفظ حقوق مالکیت معنوی است. شرکت‌های دانش بنیان همانند سایر شرکت‌ها، دغدغه‌های مالی، تجاری و هدف ثروت‌آفرینی دارند، اما تلاش می‌کنند تا از طریق توسعه علمی-پژوهشی و ارتقای فناوری‌های پیچیده و کارآمد، تولید ثروت کنند که این موضوع، تفاوت اصلی آنها با سایر شرکت‌های تجاری است. بنابراین شرکت‌های دانش بنیان با هدف تجاری‌سازی و سودآوری برای واحدهای علمی و پژوهشی مثل دانشگاه‌ها تشکیل شده و فعالیت‌های علمی و فنی انجام می‌دهند تا با تجاری‌سازی نتایج تحقیقات و ایده‌های خود، از یک سو از لحاظ مالی بهره‌مند شوند و از سوی دیگر از طریق تولید محصولات و ارائه خدمات نوآورانه، اقدامات کارآمدی در حوزه‌های مختلف برای جامعه به همراه داشته باشند.

۴- چگونه شرکت دانش بنیان تاسیس می شود؟

ابتدا یک تیم یا گروه کاری تشکیل می شود که بر اساس قوانین ثبت شرکتها حداقل دو نفر باید باشند. ساده ترین نوع شرکت، شرکت با مسئولیت محدود است که با حداقل دو نفر قابل تاسیس خواهد بود. همچنین می توان شرکت سهامی خاص و شرکت تعاونی هم تاسیس نمود اما برای تاسیس شرکت سهامی خاص، حداقل ۳ نفر و برای شرکت تعاونی حداقل ۷ نفر لازم است که هر کدام مزایا و معایب خود را دارند (مراجعه به قانون تجارت). پس از ثبت شرکت که روال خاص خود را دارد، اعضا می توانند برای استقرار در مرکز رشد و دریافت مجوز دانش بنیان اقدام نمایند. برای دانش بنیان شدن می بایست حداقل یک محصول دارای شرایط و ویژگی های لازم باشد تا مورد تأیید کارگروه مربوطه قرار گیرد. برای تاسیس شرکت باید به سایت sherkat.ssaa.ir مراجعه نمود. در همین سایت اطلاعات دقیقی در مورد نوع شرکت های مختلف و مزایا و معایب آنها وجود دارد. پس از تاسیس شرکت نیز می توان از طریق آدرس <https://reg.daneshbonyan.ir> برای ثبت نام و شروع فرآیند ارزیابی برای دریافت مجوز دانش بنیان اقدام نمود.

نکته مهم این است که اعضای هیئت علمی باید در سامانه کارمند ایران به عنوان هیئت علمی ثبت شده باشند، تا برای عضویت در هیئت مدیره شرکت های دانش بنیان مشکلی ایجاد نشود. برای این منظور باید هماهنگی لازم با معاونت اداری، مالی و پشتیبانی دانشگاه صورت گیرد.

۵- شرکت دانش بنیان چه مزایایی دارد؟

بر مبنای بند یک از تبصره ۷ ماده یک قانون احکام دائمی برنامه های توسعه کشور (شماره ۳۲/۹۶۶۸۳ مورخ ۹۵/۱۲/۱)، اعضای هیئت علمی می توانند نسبت به تشکیل موسسات و شرکت های صد در صد خصوصی دانش بنیان اقدام و یا در این موسسات و شرکت ها مشارکت کنند. این موسسات و شرکت ها برای انعقاد قرارداد پژوهشی مستقیم و یا غیرمستقیم با دستگاه های اجرایی، مشمول قانون منع مدخله کارکنان دولت در معاملات دولتی و اصلاحات بعدی آن نیستند.

شرکت های دانش بنیان از حمایت های دولتی نظیر معافیت از پرداخت مالیات، عوارض حقوقی گمرکی و سود بازرگانی و عوارض مالیاتی به مدت ۱۵ سال و همچنین اعطاء تسهیلات کم بهره (بلندمدت یا کوتاهمدت) و یا بی بهره برخوردار هستند. همچنین امکانی برای معافیت از خدمت سربازی برای کسانی که در شرکت های دانش بنیان فعالیت می کنند وجود دارد.

اعضای هیئت علمی می‌توانند با رعایت انجام وظایف آموزشی و پژوهشی و کسب مجوز کتبی از دانشگاه، تا یک روز تمام وقت یا دو نیم روز کاری در هفته، طبق توافق با دانشگاه در شرکت فعالیت داشته باشند. بر اساس ماده ۹ دستورالعمل شرایط و نحوه تاسیس شرکت‌های دانش بنیان (مورخ ۹۵/۴/۲۰ وزارت علوم)، با توجه به اینکه بخشی از فعالیت‌های عضو هیئت علمی در ارتباط با فعالیت‌های نوآورانه و تجاری‌سازی می‌باشد، این فعالیت‌ها می‌تواند در ارتقاء و ترفیع عضو هیئت علمی موثر باشد.

۶- شرکت‌های دانش بنیان چه انواعی دارند؟

در حال حاضر شرکت‌های دانش بنیان بر اساس نوع مجوز به ۶ دسته تقسیم می‌شوند که عبارتند از: نوپای نوع ۱ تا ۳ و تولیدی نوع ۱ تا ۳ که در این میان شرکت‌های دانش بنیان نوپای نوع ۲ و تولیدی نوع ۲ مشمول معافیت مالیاتی نیستند. تشخیص نوع شرکت دانش بنیان در اختیار "کارگروه ارزیابی و تشخیص صلاحیت شرکت‌ها و موسسات دانش بنیان" است لذا پس از انجام داوری، در صورتی که محصول یا محصولاتی دانش بنیان تشخیص داده شود، نوع شرکت دانش بنیان نیز تعیین می‌گردد. تنها مرجع استعلام شرکت‌های دانش بنیان معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری و سایت <https://pub.daneshbonyan.ir> است.

۷- چه محصولی دانش بنیان است؟

محصولی یا خدمتی که دارای پیچیدگی فنی بوده و تولید آن نیاز به تحقیق و توسعه هدفمند و یک تیم فنی خبره داشته و دارای فناوری نسبتاً بالایی باشد. همچنین عمده‌ی ارزش افزوده آن ناشی از دانش فنی و نوآوری فناورانه باشد. محصولات دانش بنیان بر اساس فهرستی که به "فهرست کالاها و خدمات دانش بنیان" مشهور است و در آدرس <https://b2n.ir/500264> وجود دارد، دسته‌بندی شده‌اند. اما به طور کلی حوزه‌های دانش بنیان به دو دسته تقسیم می‌شوند:

الف) حوزه‌هایی که وجود کالاهای دانش بنیان و یا فناوری برتر در آنها وجه غالب را دارد و متوسط فعالیت‌های تحقیق و توسعه در آنها بیشتر از سایر حوزه‌های فناوری و صنعتی است. نظیر حوزه‌های فناوری زیستی (پزشکی، کشاورزی، صنعتی و محیط زیست)، فناوری نانو (محصولات و مواد)، فوتونیک و اپتیک (مواد، قطعات و سامانه‌ها)، فناوری اطلاعات و ارتباطات و نرم افزارهای کامپیوتری، انرژی‌های نو (هسته‌ای و تجدید پذیر)، دارو، الکترونیک، مواد پیشرفته، ساخت و تولید پیشرفته و هوافضا (پرنده‌ها، ماهواره‌ها و موشک‌ها)

ب) سایر حوزه‌ها و بخش‌هایی که وجود کالاهای دانش بنیان در آنها غلبه ندارد اما رسوخ فناوری‌های برتر و ظهور محصولات دانش بنیان در آنها مشاهده می‌شود. نظیر نفت و گاز، عمران، حمل و نقل، برق، معدن، کشاورزی، آب و هوا و ...

در نهایت تشخیص دانش‌بنیان بودن یک محصول مستلزم انجام ارزیابی و داوری توسط نمایندگان تعیین شده از طرف کارگروه ارزیابی و تشخیص صلاحیت شرکت‌ها و موسسات دانش‌بنیان است که فرآیند خاص خود را دارد.

۸- مهمترین نکات در تأسیس یک شرکت توسط اعضای هیئت علمی چیست؟

یکی از چالش‌هایی که عمدتاً دانشگاهیان با آن مواجه هستند آن است که تجربه‌ی حضور در بازار و فروش محصولات یا خدمات را ندارند. پیش از این تولید علم لزوماً به صورت تقاضا محور صورت نمی‌گرفت و هر محققى بر مبنای علاقه‌مندی و توانمندی خود به موضوعات و زمینه‌های علمی گرایش پیدا می‌کرد. یکی از نکات مهم در زمینه‌ی تأسیس شرکت، وجود تقاضا برای محصولات و خدمات است. اصولاً اگر نیازی در بازار برای محصولات یا خدمات ارائه شده وجود نداشته باشد پس از چندی، فروش محقق نشده و درآمد ایجاد نمی‌شود و شرکت در معرض رکود و تعطیلی قرار می‌گیرد.

آمارها نشان می‌دهد که به طور متوسط از هر ۵ شرکتی که تأسیس می‌شود فقط یک شرکت موفق می‌شود به فعالیت خود ادامه دهد و اکثر شرکت‌ها در دو سه سال ابتدایی، به فعالیت خود خاتمه می‌دهند. برای این منظور نکات مهمی در تأسیس شرکت وجود دارد که بهتر است از دید دانشگاهیان به آن توجه شود:

- بهتر است تمام اعضای شرکت (سهامداران و اعضای هیئت مدیره) از اعضای هیئت علمی نباشند. همانطور که می‌دانیم، اعضای محترم هیئت علمی، دغدغه‌های فراوانی (آموزشی، پژوهشی و اجرایی) دارند و چنانچه تمامی اعضای شرکت، هیئت علمی باشند، ریسک عدم توفیق آن افزایش خواهد یافت. به هر حال شرکت باید سهامدارانی داشته باشد که درآمد اصلی آنها از شرکت باشد تا فعالیت‌های شرکت دچار رکود نشود.
- بهتر است اعضای شرکت از یک رشته و تخصص نباشند. به هر حال یک شرکت جوانب مختلفی دارد (مدیریت، بازاریابی و فروش، مالی و حسابداری، فنی، اداری و حقوقی و ...). اگر همه‌ی اعضای شرکت دارای تخصص مشابه باشند اولاً درگیر بحث و چالش در زمینه‌ی تخصصی مشترک می‌شوند و ثانیاً جوانب دیگر شرکت مغفول خواهد ماند. توجه داشته باشید اگر تمام انگشتان دست شبیه هم بود از کارایی و اثربخشی لازم برخوردار نبود.
- موضوعات مرتبط با اداره‌ی مالیات و بیمه از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است. بسیاری از کسانی که شرکت تأسیس می‌کنند نسبت به این موارد بی‌توجه هستند. به محض تأسیس شرکت و بر اساس قوانین، تشکیل پرونده مالیاتی و نیز تهیه‌ی دفاتر قانونی از تکالیف مهم شرکت‌هاست و در صورت مغفول ماندن، موجب جرایم قانونی خواهد شد. همچنین عقد قرارداد با نیروی انسانی و بیمه کردن آنها از اهمیت بسیار

زیادی برخوردار است که می‌تواند خسارات جبران‌ناپذیری برجای گذارد. بنابراین کسب اطلاعات در زمینه‌ی مالی و حقوقی قبل از تأسیس شرکت ضروری به نظر می‌رسد.

- با توجه به اینکه یکی از مهمترین نقاط تمایز شرکت‌های دانش‌بنیان با سایر شرکت‌ها، دانش و منابع انسانی توانمند است لذا جذب، آموزش و نگهداشت نیروی انسانی از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است. تجربه نشان داده است که شرکت‌های دانش‌بنیانی که در دانشگاه‌ها و توسط اعضای هیئت علمی تأسیس می‌شوند با توجه به دسترسی به نیروی انسانی فراوان که عمدتاً فارغ‌التحصیلان دست‌پورده‌ی خود آنهاست در مقایسه با بسیاری از شرکت‌ها از مزیت بهتری برخوردار هستند.
- یکی از ارکان مهم هر شرکتی، بازاریابی و فروش است. یکی از انتقاداتی که به شرکت‌های تأسیس شده در دانشگاه وارد است این است که کمتر نیاز بازار و مشتریان را مورد توجه قرار می‌دهند و عمدتاً متمرکز بر امور فنی و نوآوری هستند. موفقیت شرکت به فروش و کسب درآمد وابسته است.

مراجع و منابع

- ۱- دستورالعمل شرایط و نحوه تأسیس شرکت‌های دانش‌بنیان توسط اعضای هیئت علمی (<https://b2n.ir/b32241>)
- ۲- کارگروه ارزیابی و تشخیص صلاحیت شرکت‌ها و موسسات دانش‌بنیان (<http://daneshbonyan.isti.ir>)
- ۳- سامانه ثبت شرکت‌ها و موسسات (<http://sherkat.ssaa.ir>)
- ۴- قانون تجارت (<https://b2n.ir/j54360>)